

Explaining the effect of entrepreneurial competencies on the resilience of female entrepreneurs through the mediation of entrepreneurial motivation

(The case of: female entrepreneurs of Alborz province)

Abstract

One of the important capacities of women entrepreneurs in order to adapt in the face of adversities and problems to achieve success is resilience, which entrepreneurial competencies lead to its development. In addition, the entrepreneurial motivation as a driving force for more resilience to achieve the expected goals, explains why the development of resilience of women entrepreneurs through entrepreneurial competencies. Therefore, the purpose of this research is to explain the impact of entrepreneurial competencies on the resilience of women entrepreneurs in Alborz province through the mediation of entrepreneurial motivation. This research is applied in terms of purpose and descriptive-correlation in terms of method. The data of this research were collected from a sample of 192 women entrepreneurs of Alborz province, who were selected by stratified random method, and tested by structural equation modeling method with PLS software. The Mediator relationships of the model were examined by the Sobel method. The main tool used in this research to data collection is questionnaire. To investigate the validity of the research tool, convergent validity, divergent validity and construct validity were used, and Cronbach's alpha coefficient and composite reliability were used to evaluate its reliability. The findings of the research showed that the entrepreneurial competencies of the research model including conceptual competencies, business management, personal, opportunity and human relations have a direct and positive effect on the resilience of female entrepreneurs. In addition, the mentioned entrepreneurial competencies through the mediating variable of entrepreneurial motivation indirectly has a positive effect on the resilience of female entrepreneurs in Alborz province.

Keywords

Entrepreneurial competence, Resilience of female entrepreneurs, entrepreneurial motivation

تبیین تاثیر شایستگی‌های کارآفرینانه بر تاب‌آوری بانوان

کارآفرین با میانجی‌گری انگیزه کارآفرینانه

(مورد مطالعه: بانوان کارآفرین استان البرز)

چکیده

یکی از ظرفیت‌های مهم بانوان کارآفرین به منظور انطباق‌پذیری در مواجهه با ناملازمات و مشکلات برای دستیابی به موفقیت تاب‌آوری است که شایستگی‌های کارآفرینانه موجب توسعه آن می‌گردد. بعلاوه انگیزه کارآفرینانه که به عنوان نیروی محرکه‌ای برای تاب‌آوری بیشتر بانوان به منظور رسیدن به اهداف مورد انتظار مطرح است، تبیین‌کننده چرایی توسعه تاب‌آوری بانوان کارآفرین توسط شایستگی‌های کارآفرینانه می‌باشد. بنابراین هدف این پژوهش تبیین تاثیر شایستگی‌های کارآفرینانه بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین استان البرز با میانجی‌گری انگیزه کارآفرینانه می‌باشد. این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ روش توصیفی-همبستگی است. داده‌های این پژوهش از نمونه‌ای 192 نفری از بانوان کارآفرین استان البرز، که به شیوه تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند، گردآوری و با روش مدل‌یابی معادلات ساختاری با نرم‌افزار پی ال اس آمون شد. روابط میانجی مدل نیز توسط آمون سو بل بررسی شد. ابزار اصلی گردآوری داده‌های پژوهش پرسشنامه بود. برای بررسی روایی ابزار پژوهش از روایی همگرا، روایی واگرا و روایی سازه و برای ارزیابی پایایی آن ضریب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی به کار گرفته شد. یافته‌های پژوهش نشان داد شایستگی‌های کارآفرینانه مفهومی، مدیریتی، شخصی، فرصت و مبتنی بر روابط بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین تاثیر مستقیم و مثبت دارد و همچنین شایستگی‌های کارآفرینانه مذکور از طریق متغیر میانجی انگیزه کارآفرینانه به طور غیر مستقیم بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین استان البرز تاثیر مثبت می‌گذارد.

کلیدواژگان

شایستگی کارآفرینانه، تاب‌آوری بانوان کارآفرین، انگیزه کارآفرینانه

بیان مسئله

تاب‌آوری به عنوان یکی از ظرفیت‌های کلیدی بانوان کارآفرین برای تحمل مشکلات، ارائه راهکار به منظور غلبه بر مشکلات و دستیابی به موفقیت می‌باشد. ظرفیت تاب‌آوری به عنوان یکی از جنبه‌های سرمایه روان‌شناختی، کارآفرینان را قادر می‌سازد تا اقدامات مناسبی در ارتباط با رویدادهای پیش‌بینی نشده که ادامه حیات کسب و کار آن‌ها را تهدید می‌نماید، نشان دهند (Santoro et al., 2018). در واقع تاب‌آوری اشاره دارد به ظرفیتی برای مواجهه و غلبه بر رویدادهای منفی (Montoro-fernandez et al., 2022). تاب‌آوری در سطح فردی به عنوان یک ویژگی روان‌شناختی / رفتاری تبیین گردیده که سبب می‌گردد افراد به سرعت و به طور موثر با تحمل حداقل استرس به تغییرات نامطلوب واکنش نشان دهند (Korber & Mc naughton, 2017). با توجه به نقش حائز اهمیت بانوان کارآفرین در توسعه اقتصادی و لزوم غلبه آن‌ها بر دشواری‌ها و مشکلات بویژه در شرایط عدم قطعیت کنونی (Ramadani et al., 2014; Bullough et al., 2015)، تاب‌آوری فردی بانوان کمتر مورد توجه قرار گرفته و صرفاً برخی مطالعات به صورت پراکنده وجود دارد (Santoro et al., 2018). تاب‌آوری از دیدگاه محققان به مفهوم توانایی بیرون آمدن از سختی‌ها یا ناملازمات است که سؤالات زیادی در مورد ماهیت تاب‌آوری و چگونگی درک آن بدون پاسخ باقی مانده است (Minello et al., 2014).

از طرف دیگر، از دیدگاه محققان کارآفرینی بانوان کارآفرین بدون داشتن قابلیت‌های خاص نمی‌توانند در برابر ناملازمات فضای کسب و کار دوام بیاورند (Ahmad, 2007; Rezaei et al., 2017). شایستگی‌های کارآفرینی به‌عنوان قابلیت‌های لازم برای اجرای موفق کارآفرینی بانوان شناسایی شده‌اند و منجر به بقا و توسعه کسب‌وکارهای کوچک و جدید آن‌ها می‌گردند (Muindi et al., 2020). بنابراین با وجود حیاتی بودن شایستگی‌های کارآفرینی برای تاب‌آوری بانوان کارآفرین، مطالعات تجربی چندانی در این زمینه صورت نگرفته است و مطالعات موجود بیشتر به نقش چنین شایستگی‌هایی بر رشد و عملکرد کسب و کار بانوان پرداخته است (Savolainen et al., 2016; mitchelmore & rowley, 2013).

مفهوم شایستگی کارآفرینی در ادبیات حوزه کارآفرینی به کار رفته است و شواهد موجود نشان می‌دهد مهارت‌های یک کارآفرین به عنوان یکی از ابعاد شایستگی منجر به عملکرد

بهتر، رشد و توسعه کسب و کارها می‌شود (Cooper et al., 1994; Lerner & Almor, 2002). تحقیقات نشان داده است که شایستگی‌های کارآفرینانه شامل نوع نگرش، دانش، مهارت‌ها و توانایی‌های فرد بر تاب‌آوری کارآفرینان نقش حائز اهمیت ایفاء می‌نماید (Thseen & Ramayah, 2015). از دیدگاه محققان، برای کارآفرینی بانوان، تاب‌آوری یکی از مولفه‌های مهم برای کاهش نرخ شکست است که در این زمینه شایستگی‌های کارآفرینانه آن‌ها همچون شایستگی‌های مدیریتی و شخصی نقش حائز اهمیت ایفاء می‌نمایند (Ramadani et al., 2015). متأسفانه علی‌رغم اهمیت تاب‌آوری برای پایداری کسب و کارهای بانوان بویژه در کشورهای در حال توسعه‌ای مانند ایران که عدم قطعیت بالاست، نتایج مطالعات حاکی از آن است که فقدان شایستگی‌های کارآفرینانه بانوان کارآفرین در کشورهای در حال توسعه، بر تاب‌آوری پایین آن‌ها تاثیر گذاشته است (Quagraine, 2020).

بعلاوه انگیزه‌ها برای دنبال کردن کارآفرینی طیف گسترده‌ای دارند و مصادیقی همچون پتانسیل پاداش مالی، پیگیری منافع شخصی، ارزش‌ها و علاقه به بهبود اجتماعی را در بر می‌گیرند. انگیزه کارآفرینانه نیروی محرکه بانوان به منظور تلاش در جهت انجام موفقیت‌آمیز فعالیت‌های کلیدی فرآیند کارآفرینی است (Naaimy et al, 2022). پس انگیزه کارآفرینانه را به دلیل اینکه اثرات آن ممکن است فعالیت‌های کارآفرینی را محدود و یا تسهیل کند، می‌توان به عنوان یک عنصر منحصر به فرد برای تاب‌آوری کارآفرینان در نظر گرفت (Webb et al, 2013). از دیدگاه کواگرنی (2020)، انگیزه کارآفرینانه می‌تواند رابطه بین شایستگی کارآفرینانه و تاب‌آوری بانوان کارآفرین را متأثر نماید که چنین تاثیری در مطالعات گذشته مورد غفلت واقع گردیده است (Quagraine, 2020). به منظور شفافیت بیشتر باید اشاره کرد یکی از موانع کارآفرینی بانوان در اقتصادهای در حال توسعه، فقدان شایستگی‌های مورد نیاز برای فعالیت‌های کارآفرینانه است. زمانی که بانوان کارآفرین این شایستگی‌ها را کسب می‌کنند و در کنار آن انگیزه‌های خود را برای ایجاد و مدیریت کسب و کار متصور می‌گردند، تعامل این شایستگی‌ها و انگیزه کارآفرینانه، بر تاب‌آوری آن‌ها تاثیر می‌گذارد (Quagraine, 2020). بنابراین این مطالعه به دنبال آن است که به بررسی تاثیر شایستگی‌های کارآفرینانه بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین و چگونگی نقش‌آفرینی انگیزه کارآفرینانه در این میان بپردازد.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

1. شایستگی‌های کارآفرینانه

شایستگی‌های کارآفرینانه صاحبان کسب و کار یکی از عوامل اصلی تعیین‌کننده توسعه و رقابت‌پذیری واحدهای اقتصادی است (Gianesini et al, 2018). این ادعا که بانوان کارآفرین در زمینه موفقیت تجاری از مردان پایین‌تر هستند در سال‌های اخیر به چالش کشیده شده است (Ahl 2004; Ogbor 2000). در واقع، شواهد نشان می‌دهد که نه تنها بانوان کارآفرین شایستگی‌های مشابهی با هم‌تایان مرد از خود نشان می‌دهند، بلکه در رقابت آزاد، جایی که فرصت‌ها برابر و بی‌طرفانه هستند، از مردان برتری دارند (Robb, & Watson 2012). شواهد گسترده‌ای وجود دارد که موفقیت، عملکرد و رشد کسب و کارها به شدت به شایستگی‌های کارآفرین وابسته است (Mitchelmore & Rowley 2010). به طور کلی، شایستگی به عنوان دانش، مهارت‌ها، نگرش‌ها و توانایی‌های مورد نیاز برای انجام یک کار خاص تعریف می‌شود (Łopatka, 2021). شایستگی‌های کارآفرینانه، شرط اساسی برای یک فرد به منظور شروع، فعالیت و حفظ یک کسب و کار در یک بازار معین است (Muindi et al, 2020). با توجه به بررسی مطالعات مختلف و مروری بر ادبیات نظری در حوزه شایستگی‌های کارآفرینی، برخی شایستگی‌های کارآفرینانه در ادبیات بانوان کارآفرین شناسایی شده‌اند. سلسویک (2012)، شایستگی‌های فرصت، مفهومی، مبتنی بر روابط، تعهد و سازماندهی را شناسایی کرده است. آدامز (2020) شایستگی‌های مفهومی، مدیریتی، شخصی و مبتنی بر روابط را شناسایی کرده است که در جدول زیر نتایج مطالعات برخی محققان در حوزه شایستگی‌های کارآفرینی بانوان کارآفرین آمده است.

جدول 1) نتایج مطالعات شایستگی‌های کارآفرینی بانوان کارآفرین

ردیف	محقق/محققان	شایستگی‌های کارآفرینانه
1	لوپاتکا ¹ (2021)	فرصت، مدیریتی، دانش کسب و کار، رهبری و ارتباطی
2	موندی و همکاران ² (2020)	شخصی (نیاز به توفیق، مرکز کنترل، نوآور بودن، تمایل به ریسک‌پذیری، خودکارآمدی، اشتیاق، تعیین هدف، تاب‌آوری، پشتکار، ثبات عاطفی و صبر)
3	آدامز ³ (2020)	مفهومی، مدیریتی، شخصی و مبتنی بر روابط

¹. Łopatka

². Muindi et al

³. Adams

جستجو و کشف فرصت‌ها در محیط، توانایی سازمان‌دهی و مدیریت یک کسب و کار، تامین سرمایه برای عملیات کسب و کار، توانایی اقدام در شرایط ریسک و عدم قطعیت، مسئولیت‌پذیری برای برانگیختن کارکنان به اقدام‌های خلاقانه و در نهایت توانایی برای دسترسی به اطلاعات بازار، منابع، فناوری و به کارگیری آن‌ها	مسینا ^۱ (2017)	4
فرصت، راهبردی و سازماندهی	وپالسکی و دردا ^۲ (2017)	5
فرصت، سازمانی، راهبردی، اجتماعی، تعهد، مفهومی، نوآوری، رابطه‌ای و یادگیری	ویکرس و همکاران ^۳ (2012)	6
فرصت، مفهومی، مبتنی بر روابط، تعهد و سازماندهی	سلسویک ^۴ (2012)	7
فرصت، مفهومی، شخصی، راهبردی، یادگیری، مبتنی بر روابط، فنی، اجتماعی و اخلاقی	احمد و همکاران (2010)	8

2. تاب‌آوری بانوان کارآفرین و شاخص‌های آن

تاب‌آوری فردی عبارت است از توانایی انطباق در مواجهه با ناملایمات و مشکلات به منظور دستیابی به موفقیت (Masten, 2014). همچنین به عنوان بازگشت سریع از شرایط نامطلوب تعبیر گردیده است (Joossens et al., 2022). تاب‌آوری فردی منبع مهمی برای مدیریت استرس، کنار آمدن با زمان‌های چالش‌برانگیز و سازگاری موفقیت‌آمیز با مشکلات و نوسان‌ها می‌باشد (Ibid, 2022). بانوان تاب‌آور واقعیت را به طور مطلق می‌پذیرند و می‌توانند به طور فوق العاده‌ای با تغییرات سازگار شوند (Burns & Anstey, 2010). کارآفرین تاب‌آور به جای مقاومت، تغییرات را می‌پذیرند که این امر نشان‌دهنده ریسک‌پذیری بالا و قدرت تحمل‌شان برای دستیابی به اهداف و مدیریت چالش‌ها می‌باشد که بر عملکرد کارآفرینان آن‌ها تاثیرگذار می‌باشد (Badzaban & Fatemi, 2021). بعلاوه در مطالعات برای اندازه‌گیری تاب‌آوری فردی از شاخص‌های مختلفی استفاده گردیده است. جوسنز و همکاران (2022) برای اندازه‌گیری تاب‌آوری فردی از ابعاد توانایی خودادراک شده برای بازگشت از سختی‌ها، نگرش شخصی و دسترس بودن راهبردهای مقابله‌ای در ارتباط با مشکلات اقتصادی استفاده کرده‌اند. فیشر و همکاران (2016) از معیارهای مقاومت، سرسختی، خودکارآمدی، کنترل عاطفی و شناختی هنگام فشار و انطباق برای

¹. Messina

². Vopalecky and Durda

³. Vacirc et al

⁴. Solesvik

اندازه‌گیری تاب‌آوری فردی استفاده کرده‌اند. از دیدگاه راج و فرس (2007)، تحمل استرس به طور معناداری مرتبط با تاب‌آوری افراد و موفقیت کسب و کار می‌باشد. از دیدگاه وسنبرگ (2013)، شبکه عاملی کلیدی برای تاب‌آوری کارآفرینان و بقای کسب و کار آنهاست. در این پژوهش برای اندازه‌گیری تاب‌آوری فردی، از تجمیع مطالعات من و لو (2005)، میچلمور و رولی (2013) و آدامز (2020) که تاب‌آوری بانوان کارآفرین را مورد مطالعه قرار دادند استفاده شده و شاخص‌های منابع داخلی (مقاومت، سرسختی و...)، حمایت خانواده و انطباق‌پذیری مبنای واقع شده است.

3. تبیین تاثیر شایستگی‌های کارآفرینانه بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین

شایستگی‌های کارآفرینانه با ویژگی‌های اساسی مانند دانش، مهارت‌ها، توانایی‌ها، صفات، نقش‌های اجتماعی و خود‌مدیریتی مرتبط است. این ویژگی‌ها موجب پایداری بانوان کارآفرین در مقابل ناملایمات (Leipold and Greve, 2009; Bird, 2019; Ramadani et al., 2022) یا بهبود توانایی آن‌ها به منظور گذار از شرایط نامطلوب می‌گردد (Mokline & Ben Abdallah, 2022). شایستگی‌ها و منابع ذاتی بانوان و محیطی که درگیر آن هستند، ظرفیت تاب‌آوری‌شان را برای سازگاری هنگام مواجهه با ناهماهنگی‌ها تسهیل می‌کند (Windle et al., 2011). این شایستگی‌ها، بانوان کارآفرین را قادر می‌سازد تا مسائل کلیدی را شناسایی کنند و در مقابل چالش‌های کسب‌وکار تاب‌آوری نشان دهند و با غلبه بر پیچیدگی‌ها و موانع موفق شوند (Adams, 2020). بنابراین شایستگی‌های کارآفرینانه به عنوان قابلیت‌های لازم برای تاب‌آوری و اجرای کارآفرینی موفق شناسایی شده‌اند.

در ارتباط با شایستگی‌های کارآفرینانه مطالعات مختلفی صورت پذیرفته است (جدول 1). در این پژوهش شایستگی‌های کارآفرینانه مفهومی، مدیریتی، شخصی، فرصت و مبتنی بر روابط که از ترکیب یافته‌های مطالعات کواگرنی (2020)، سلسویک (2012) و احمد و همکاران (2010) استخراج گردید به منظور تبیین و طراحی ابزار و چارچوب این پژوهش مورد استفاده واقع گردید که در بخش زیر به تبیین تاثیر هر یک از شایستگی‌ها بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین می‌پردازیم:

3-1) شایستگی‌های مفهومی و تاب‌آوری بانوان کارآفرین

شایستگی‌های مفهومی ظرفیت تفکر تحلیلی، یادگیری، تصمیم‌گیری، حل مسئله، مقابله با عدم قطعیت، ریسک، فشار و آمادگی پاسخگویی است (Vacirc et al, 2012). از دیدگاه محققان، شایستگی مفهومی به عنوان ظرفیت ذهنی برای هماهنگ کردن علایق و فعالیت‌های متنوع است. این به معنای داشتن ظرفیت تفکر انتزاعی، تجزیه و تحلیل اطلاعات و ایجاد ارتباط بین داده‌ها است (Xu et al, 2021 Kolpakov & Boyer, 2021). شایستگی‌های مفهومی به توانایی تفکر خارج از چارچوب مربوط می‌شود و غالباً در توانایی برانگیختن الگوهای تفکر و ایده‌ها و مفاهیم جدید منعکس می‌شود. این توانایی به بانوان کارآفرین اجازه می‌دهد تا کارها را به گونه‌ای متفاوت انجام دهند و با دیدگاه‌های جدید ارزش‌آفرینی کنند. توانایی تفکر تحلیلی و کنار آمدن با عدم قطعیت به شدت به شایستگی‌های مفهومی کارآفرین بستگی دارد (Ataei et al., 2020). شایستگی‌های مفهومی بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین موثر است، زیرا این شایستگی‌ها به بانوان کارآفرین کمک می‌کند تا مبتکر، فعال و به جزئیات توجه داشته باشند (Man & Lau, 2005). بعلاوه آن‌ها را قادر می‌سازد تا مسائل کلیدی را شناسایی کنند و با عملکردی بهتر از عهده هر چالش کسب‌وکار بریبایند (Mitchelmore, 2011; Vacirc et al., 2012; Quagraine, 2020). بنابراین:

فرضیه 1: شایستگی‌های مفهومی بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین تاثیر مثبت دارد.

2-3) شایستگی‌های مدیریتی و تاب‌آوری بانوان کارآفرین

همانطور که محیط کسب و کار پیچیده‌تر، پویاتر و آشفته‌تر می‌شود، شایستگی‌های مدیریتی برای موفقیت کسب و کار و مزیت رقابتی پایدار حائز اهمیت می‌گردند (Luthans, and Youssef 2007). میچلمور و رولی (2013)، طیفی از امور کسب و کار همچون بودجه‌بندی و مدیریت مالی، برنامه‌ریزی و عملیات کسب و کار را برای تبیین چنین شایستگی‌هایی در نظر گرفته‌اند. اسمیت و مورس (2005)، شایستگی‌های عملکردی مانند بازاریابی و امور مالی و شایستگی‌های سازمانی مانند مهارت‌های مربوط به سازماندهی، ایجاد انگیزه و رهبری را در نظر گرفتند (Bamiatzi et al, 2013). ناتوانی بانوان کارآفرین در اکتساب چنین شایستگی‌هایی بر رشد کسب و کارشان تاثیر منفی می‌گذارد (Vossenberg, 2013). وجود شایستگی‌های مدیریتی در بانوان کارآفرین به ظرفیت بازگشت آن‌ها در مواجهه با مشکلات و عملکرد صحیح‌شان در مواقع چالش‌ها کمک می‌نماید و به این ترتیب چنین شایستگی‌هایی بر ارتقای تاب‌آوری آن‌ها تاثیر می‌گذارد (Vossenberg, 2013; Quagraine, 2016). بنابراین:

فرضیه 2: شایستگی‌های مدیریتی بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین تاثیر مثبت دارد.

3-3) شایستگی‌های شخصی و تاب‌آوری بانوان کارآفرین

شایستگی‌های شخصی دربرگیرنده توانایی حفظ سطح بالایی از انرژی و نگرش مثبت نسبت به خود، اعتماد به نفس، مثبت‌اندیشی، ثبات عاطفی و نیاز شدید به موفقیت می‌باشد که برای پایداری بانوان کارآفرین حیاتی می‌باشند (Beheshtifar, 2011). شایستگی‌های شخصی بانوان کارآفرین که شامل مهارت‌های بین فردی، مهارت‌های ارتباط شفاهی، شبکه‌سازی، اعتماد به نفس، خودکارآمدی، میل به موفقیت و استقامت است به آن‌ها کمک می‌کند تا ضمن حفظ سطح بالایی از انرژی و نگرش مثبت، در مقابل چالش‌ها و بحران‌ها مقاوم باشند. بنابراین شایستگی‌های شخصی را می‌توان یکی از عوامل کلیدی برای تقویت تاب‌آوری بانوان کارآفرین دانست (Fuller-رضیه 3: شایستگی‌های شخصی بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین تاثیر مثبت دارد. Love et al., 2006; Mitchelmore & Rowley, 2013; Adams, 2020). بنابراین:

3-4) نقش شایستگی‌های فرصت بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین

توانایی شناسایی و استفاده بهینه از فرصت‌های کسب و کار از جمله وظایف اصلی کارآفرینان است که می‌تواند عملکرد کسب و کارشان را بهبود بخشد. شایستگی‌های فرصت، فعالیت‌های کارآفرینانه‌ای همچون جستجوی فعال فرصت‌های جدید، شناسایی و توسعه فرصت‌ها، ارزیابی فرصت‌ها و بهره‌برداری از فرصت‌ها را در بر می‌گیرد (Seabela & Fatoki, 2014). از دیدگاه محققان، درک مثبت از فرصت‌های متعدد موجود در بازار یکی از شرایط مهمی است که برای موفقیت کسب و کار بسیار مهم است (Hoyos-Ruperto et al., 2013). این بدان معناست که بانوان کارآفرینی که خواهان رشد سریع برای کسب و کار خود هستند، باید این نوع شایستگی را در اختیار داشته باشند در غیر این صورت، کسب و کار او رشدی را که انتظار می‌رود تجربه نخواهد کرد (Vopalecky & Durda, 2017). شایستگی‌های فرصت یک ویژگی درون فردی است که تاب‌آوری کارآفرینان را ارتقاء می‌بخشد (Lee and Wang, 2017). شایستگی‌های فرصت به کارآفرینان این امکان را می‌دهد تا مسائل محیط کسب و کار خود را به طور مناسبی پویش کنند و ایده‌هایی برای رفع آن مسائل ارائه دهند. چنین شایستگی‌هایی سبب می‌گردد کارآفرینان با تشخیص فرصت‌های مختلف که مورد توجه قرار نگرفته، در صورت شکست در یک فرصت کسب و کار، دوباره شروع به کار کنند و در جستجوی فرصت‌های دیگری باشند (Tittle, 2020; Bullough et al., 2014). بنابراین:

فرضیه 4: شایستگی‌های فرصت بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین تاثیر مثبت دارد.

3-5) نقش شایستگی‌های مبتنی بر روابط و تاب‌آوری بانوان کارآفرین

کارآفرینان باید ارتباط مناسبی با ذینفعان داخلی و خارجی خود داشته باشند که این امر مستلزم شایستگی‌های مبتنی بر روابط است (Janjua and Mühlbacher, 2014). تلاش برای ارتباط گرفتن با دیگران، شبکه‌سازی و برقراری ارتباط موثر با دیگران از جمله شاخص‌های شایستگی‌های مبتنی بر روابط می‌باشد (Mitchelmore and Rowley, 2013). یک منبع برای ایجاد چنین شایستگی‌هایی، پیوستن به شبکه‌های کسب و کار به منظور اکتساب منابع مالی و آموزشی می‌باشد که منابع مذکور از طریق منابع سنتی بدست نمی‌آید. شایستگی‌های مبتنی بر روابط برای ارتقای تاب‌آوری بانوان کارآفرین حیاتی هستند، زیرا به آن‌ها برای دسترسی به اطلاعات و منابع مورد نیاز دیگر در شرایط بحرانی کمک می‌نماید (Lopatka, 2021; Luo et al., 2022; Adams, 2020; Vossenber, 2013). بنابراین:

فرضیه 5: شایستگی‌های مبتنی بر روابط بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین تاثیر مثبت دارد.

4. انگیزه کارآفرینانه به عنوان واسطه‌ای میان شایستگی‌های کارآفرینانه و تاب‌آوری بانوان کارآفرین

انگیزه که به عنوان یکی از متغیرهای روان‌شناختی کلیدی برای درک رفتارهای کارآفرینانه مورد توجه است، باعث می‌شود فرد تصمیم بگیرد به منظور تداوم کسب و کار فعالیت‌های مناسبی انجام دهد. تحقیقات نشان می‌دهد که بسیاری از بانوان علاقه‌مندند که در جایگاه مالکان کسب‌وکار قرارگیرند، اما اغلب در ورود به این چالش و مدیریت آن انگیزه کارآفرینانه لازم ندارند که یکی از دلایل آن در اقتصادهای در حال توسعه این است که آن‌ها فاقد شایستگی‌های کارآفرینانه مورد نیاز هستند (Vossenber, 2013). لذا از دیدگاه محققان، شایستگی‌های کارآفرینانه پیش‌بینی‌کننده انگیزه کارآفرینانه هستند (Farhangmehr et al., 2016). انگیزه‌ها برای دنبال کردن کارآفرینی و تلاش برای تداوم و رشد آن شامل انگیزه‌های مالی (همچون افزایش درآمد، بهبود اقتصاد خانواده و استفاده از فرصت‌ها برای کسب مزایا) و انگیزه‌های غیرمالی (همچون استقلال طلبی، شناخته شدن، در اجتماع مورد قدردانی قرار گرفتن) می‌گردد. انگیزه کارآفرینانه را به دلیل اینکه اثرات آن ممکن است فعالیت‌های کارآفرینی را محدود و تسهیل کند، می‌توان به عنوان یک عنصر منحصر به فرد برای تاب‌آوری بانوان کارآفرین در نظر

گرفت (Webb et al, 2013). در واقع بر اساس مطالعات اخیر، انگیزه کارآفرینانه می‌تواند رابطه بین شایستگی کارآفرینانه و تاب‌آوری افراد را متاثر نماید. در این زمینه باید اشاره کرد یکی از موانع کارآفرینی بانوان در اقتصادهای در حال توسعه، فقدان شایستگی‌های مورد نیاز برای فعالیت‌های کارآفرینانه است. زمانی که بانوان کارآفرین این شایستگی‌ها را کسب می‌کنند و در کنار آن انگیزه‌های مالی و غیرمالی خود را متصور می‌گردند، تعامل این شایستگی‌ها و انگیزه کارآفرینانه، بر تاب‌آوری آن‌ها تاثیر می‌گذارد (Quagraine, 2020). در واقع بر اساس دیدگاه محققان، انگیزه کارآفرینانه قادر به تبیین چرایی تاثیر بالای شایستگی‌های کارآفرینانه بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین است (Hasan & Almubarak, 2016). با توجه به توضیحات فوق، فرضیه‌های 6 الی 16 ارائه می‌گردد:

- فرضیه 6: شایستگی‌های مفهومی بر انگیزه کارآفرینانه تاثیر مثبت دارد.
- فرضیه 7: شایستگی‌های مدیریتی بر انگیزه کارآفرینانه تاثیر مثبت دارد.
- فرضیه 8: شایستگی‌های شخصی بر انگیزه کارآفرینانه تاثیر مثبت دارد.
- فرضیه 9: شایستگی‌های فرصت بر انگیزه کارآفرینانه تاثیر مثبت دارد.
- فرضیه 10: شایستگی‌های مبتنی بر روابط بر انگیزه کارآفرینانه تاثیر مثبت دارد.
- فرضیه 11: انگیزه کارآفرینانه بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین تاثیر مثبت دارد.
- فرضیه 12: انگیزه کارآفرینانه ارتباط میان شایستگی‌های مفهومی و تاب‌آوری بانوان کارآفرین را میانجی‌گیری می‌کند.
- فرضیه 13: انگیزه کارآفرینانه ارتباط میان شایستگی‌های مدیریتی و تاب‌آوری بانوان کارآفرین را میانجی‌گیری می‌کند.
- فرضیه 14: انگیزه کارآفرینانه ارتباط میان شایستگی‌های شخصی و تاب‌آوری بانوان کارآفرین را میانجی‌گیری می‌کند.
- فرضیه 15: انگیزه کارآفرینانه ارتباط میان شایستگی‌های فرصت و تاب‌آوری بانوان کارآفرین را میانجی‌گیری می‌کند.
- فرضیه 16: انگیزه کارآفرینانه ارتباط میان شایستگی‌های مبتنی بر روابط و تاب‌آوری بانوان کارآفرین را میانجی‌گیری می‌کند.

5. تبیین نقش انگیزه کارآفرینانه بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین

انگیزه کارآفرینانه می‌تواند بر مقاصد و تصمیمات کارآفرینی و همچنین تاب‌آوری کارآفرینان تاثیر بگذارد (Quagraine, 2020; Oetomo & Santoso, 2018). به گفته هوانگ و همکاران^۱ (2012)، انگیزه کارآفرینانه یک نیرو محرکه قوی از درون فرد برای به فعلیت رساندن پتانسیل بالقوه خود از طریق تفکر خلاق و نوآورانه می‌باشد. مطالعات هارتمن و هرب^۲ (2015) نشان داد که انگیزه از الزام‌های ضروری کارآفرینی محسوب می‌شود و باعث ارتقای تاب‌آوری افراد می‌شود. انگیزه کارآفرینانه محرکی است که افراد را تشویق می‌کند تا برای دستیابی به اهداف خاص اقدام کنند و برای رسیدن به اهداف مورد نظر در مواقعی که دچار مشکلات می‌شوند تاب‌آورتر باشند. بر اساس یافته‌های کیسر^۳ (2016)، انگیزه‌های کارآفرینانه همچون استقلال، نیاز به موفقیت، شناخت اجتماعی و پاداش‌های مالی به طور قابل توجهی بر تاب‌آوری کارآفرینان تأثیر می‌گذارد (Srimulyani & Hermanto, 2021; Eijdenberg & Masurel, 2015). پس می‌توان با فعال کردن مکانیزم‌های انگیزشی تاب‌آوری کارآفرینان را تقویت کرد (Nisula & Olander, 2020).

پیشینه تجربی

در ارتباط با پیشینه پژوهش، شکاف پژوهشی در زمینه شایستگی‌های کارآفرینانه و تاب‌آوری بانوان کارآفرین وجود دارد که به مطالعات اندک انجام شده در این زمینه اشاره می‌گردد: از دیدگاه کواگرنی (2020)، درک ارتباط شایستگی‌های کارآفرینانه با تاب‌آوری بانوان کارآفرین و اینکه چگونه این ارتباط توسط انگیزه کارآفرینانه تحت تاثیر قرار می‌گیرد محدود باقی مانده است. یافته‌های پژوهش کواگرنی در این زمینه با جمع‌آوری داده‌های مستخرج از 372 بانوی کارآفرین کشور غنا نشان داد که شایستگی‌های کارآفرینانه ارتباط مثبتی با تاب‌آوری بانوان کارآفرین دارد و انگیزه کارآفرینانه ارتباط میان شایستگی‌ها و تاب‌آوری را میانجی‌گری می‌نماید.

از دیدگاه سراج و همکاران (2022)، مطالعات محدودی در ارتباط میان شایستگی‌های کارآفرینانه و تاب‌آوری کارآفرینان انجام شده است. یافته‌های پژوهش سراج و همکاران (2022)

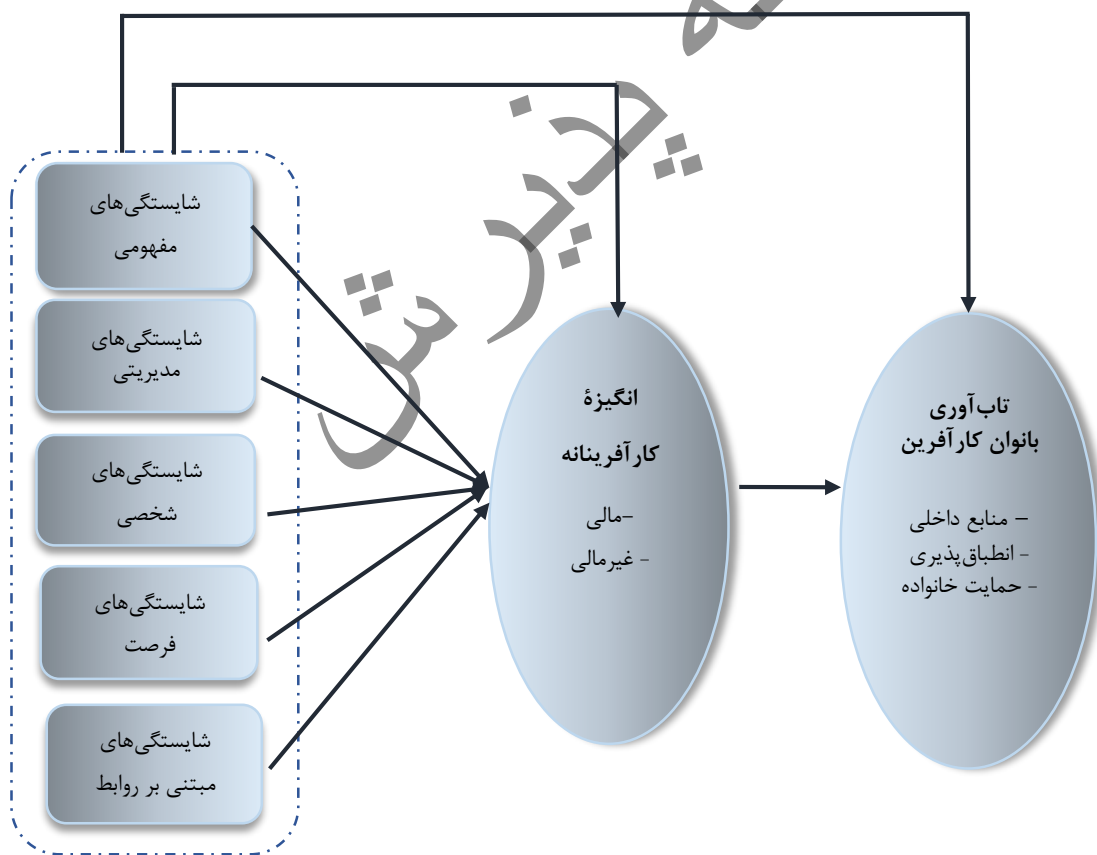
---

1. Huang et al
2. Hartmann and Herb
3. Kissner

در این زمینه با جمع‌آوری داده‌های مستخرج از 220 کارآفرین کشور عربستان سعودی نشان داد که شایستگی‌های کارآفرینانه ارتباط مثبتی با تاب‌آوری کارآفرینان دارد. یافته‌های پژوهش بادزبان و همکاران (2021) با جمع‌آوری داده‌های مستخرج از 269 بانوی کارآفرین استان فارس نشان داد که انگیزه کارآفرینانه، روحیه کارآفرینانه، شبکه‌های اجتماعی و به‌کارگیری استراتژی‌های بازاریابی بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین تاثیر مثبتی می‌گذارد.

مدل مفهومی پژوهش

با توجه به مبانی نظری تشریح شده در بخش‌های فوق، مدل مفهومی پژوهش در قالب شکل 1 ترسیم می‌شود.

شکل 1) مدل مفهومی پژوهش

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش براساس هدف کاربردی و از لحاظ ماهیت و روش توصیفی – همبستگی است. در بخش تحلیل یافته‌ها، از تکنیک مدل‌یابی معادلات ساختاری با رویکرد حداقل مربعات جزئی و نرم‌افزار Smart PLS بهره گرفته شده است. جامعه آماری این پژوهش بانوان کارآفرین استان البرز است که در حوزه‌های مختلف اقتصادی کسب و کار کوچک و متوسطی تاسیس نموده‌اند و 3 تا 5 سال از زمان راه‌اندازی کسب و کار آن‌ها می‌گذرد. تعداد جامعه آماری بر اساس آمار استانداری البرز تحت عنوان "بانوان کارآفرین در حوزه‌های مختلف اقتصادی" و "بانوان کارآفرین شاخص استان" 376 نفر می‌باشد که حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران برای جامعه محدود معادل 192 نفر می‌باشد که بر اساس روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای نسبی به شرح جدول زیر می‌باشند:

جدول 2) تعداد نمونه آماری بر اساس روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای نسبی

طبقه	دارویی	تجهیزات	غذایی	آرایشی-بهداشتی	بسته بندی	پوشاک	صنایع فناوری	فناوری	لوازم خانگی	کشاورزی
نمونه	9	12	14	10	10	13	60	17	12	35

همچنین برای محاسبه حجم نمونه از روش تحلیل توان کوهن با نرم افزار جی پاور نیز استفاده شد. به این ترتیب برای اندازه اثر 0/15 و توان آزمون 0/8 و از آنجا که 7 عامل اصلی و 34 گویه در مدل وجود دارد، حجم نمونه مناسب برآورد گردید. با توجه به تعداد بالای نمونه، در جدول 3 تعدادی از اعضای نمونه آماری ذکر گردیده است:

جدول 3) برخی از اعضای نمونه آماری

ردیف	بانوی کارآفرین	نام کسب و کار	حوزه فعالیت
1	ناهید هاشمی	پارس هرماس	آرایشی-بهداشتی
2	زهرا علیشاهی	ماهان پلاست آسیا	PVC
3	سهیلا سلحشور کردستانی	کیتوتک	تولید تجهیزات پزشکی
4	فاطمه خشنود	استیل ریزان صنعت البرز	تولید قطعات صنعتی
5	لیلا کریمی	توفیر صنعت	لوازم خانگی
6	سیمین کیانی هرچگانی	عمادآرا	آرایشی-بهداشتی
7	بهارک خدابخشی	چرم آتون	صنایع دستی
8	اقدس چگینی	ایپک بافت ترنج	صنایع دستی

برای طراحی الگوی مفهومی پژوهش و تدوین پرسشنامه، روش کتابخانه‌ای (جدول 4) استفاده گردید.

جدول 4) منابع استخراج گویه‌های پرسشنامه

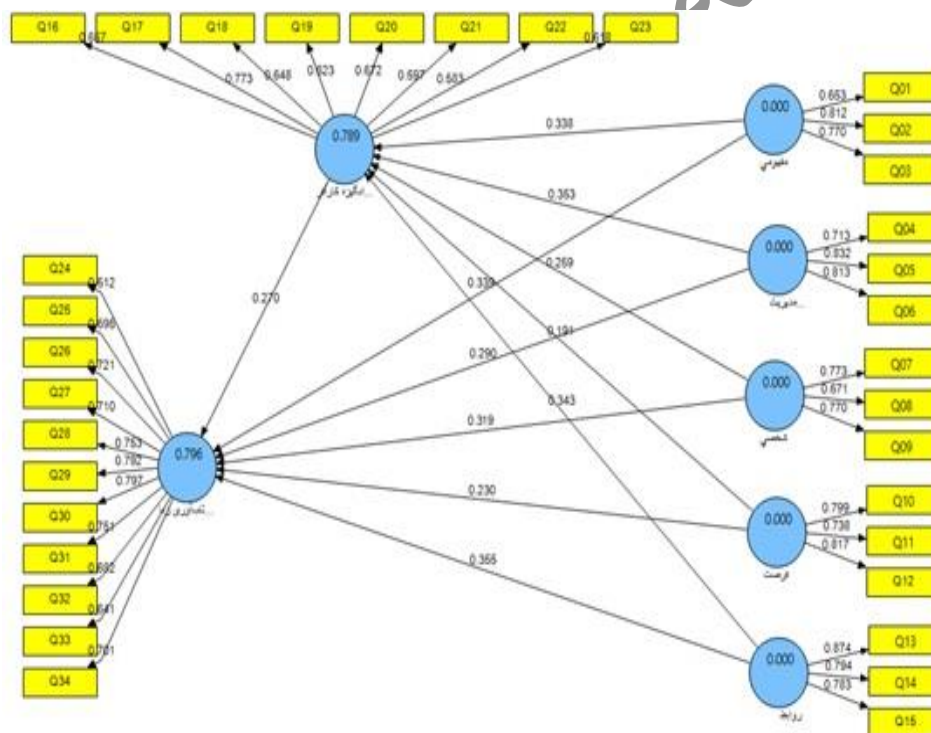
منابع استخراج	تعداد گویه‌ها	ابعاد متغیر	متغیر
Mitchelmore & Rowley, 2013 Ceptureanu et al., 2020	3	مفهومی	شایستگی‌های کارآفرینانه
	3	مدیریتی	
	3	شخصی	
	3	فرصت	
	3	مبتنی بر روابط	
Srimulyani & Hermanto, 2022	8	مالی و غیرمالی	انگیزه کارآفرینانه
Adams, 2020	4	منابع داخلی	تاب‌آوری
	4	حمایت خانواده	
	3	انطباق‌پذیری	

بعلاوه به منظور سنجش نرمال بودن داده‌ها از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف بهره گرفته شد. همچنین جهت سنجش روایی، ابتدا روایی صوری پرسشنامه از طریق اعمال نظر خبرگان به تایید رسید و پس از آن ضمن اجرای مدل پژوهشی در نرم‌افزار پی ال اس، شاخص‌های روایی و پایایی مدل با رویکرد سه مرحله‌ای (بررسی مدل اندازه‌گیری، سنجش برازش مدل کلی و بررسی مدل ساختاری) و براساس شاخص‌های روایی سازه (جدول 5)، روایی همگرا (جدول 6)، روایی واگرا (جدول 7)، ضریب آلفای کرانباخ و پایایی ترکیبی (جدول 8) ارزیابی شد. در نهایت با پیاده‌سازی الگوریتم بوت استراپ در نرم‌افزار پی ال اس و بررسی ضرایب مسیرو مقادیر واریانس تبیین شده، نسبت به تایید یا رد فرضیه‌ها اقدام شد.

یافته‌های پژوهش

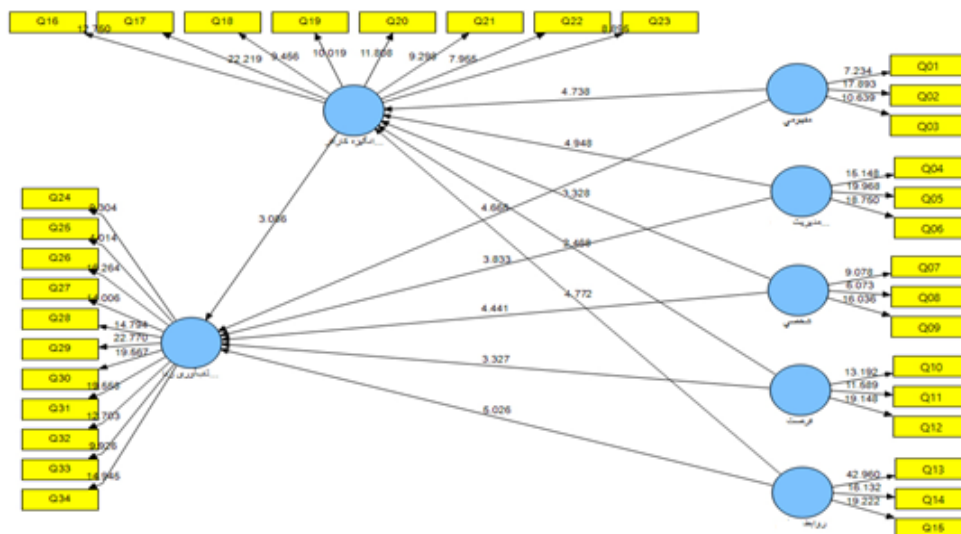
براساس یافته‌های پژوهش مشخص شد که دامنه سنی پاسخگویان 23 الی 52 می‌باشد به گونه‌ای که اکثر بانوان کارآفرین استان البرز از لحاظ ویژگی‌های جمعیت‌شناختی سن، تحصیلات و تجربه در طبقه سنی جوان و میانسال (25 تا 50)، با سطح تحصیلات کارشناسی و تجربه فعالیت

کارآفرینی 5 الی 10 سال قرار داشتند. مدل مفهومی پژوهش بر اساس مدل اندازه‌گیری (بیرونی) و مدل ساختاری (درونی) با تکنیک حداقل مربعات جزئی تحلیل گردید. به طور کلی روابط بین متغیرها در تکنیک حداقل مربعات جزئی دو دسته است: 1) بخش بیرونی: روابط بین متغیرهای پنهان با متغیرهای آشکار را نشان می‌دهد. 2) بخش درونی: روابط بین متغیرهای پنهان با یکدیگر را بررسی می‌کند. حال بخش درونی و بیرونی مدل مفهومی پژوهش بررسی می‌گردد. مدل مفهومی پژوهش در حالت تخمین استاندارد در شکل 2 ارائه شده است. در این مدل بار عاملی استاندارد گویه‌ها و ضریب مسیر متغیرهای پنهان قابل مشاهده است. مدل مفهومی پژوهش در حالت بررسی معناداری در شکل 3 آمده است. در این مدل آماره t با استفاده از باز نمونه‌گیری به روش بوت‌استرپینگ ارائه شده است.

شکل 2) مدل مفهومی پژوهش (تخمین استاندارد)

شکل 3) مدل مفهومی پژوهش در حالت معناداری (بوت استرپینگ)

مدل اندازه گیری پژوهش

مدل بیرونی نشان دهنده رابطه سوالات با سازه‌ها است. مدل بیرونی در حداقل مربعات جزئی همان مدل اندازه گیری بوده و معادل تحلیل عاملی تاییدی می‌باشد. مهم‌ترین شاخص‌های برازش پی ال اس بر اساس مدل بیرونی پژوهش عبارتند از: روایی سازه، روایی همگرا، روایی واگرا و پایایی ترکیبی.

روایی سازه: روایی سازه رابطه سوالات هر سازه (متغیر پنهان) با سازه مورد نظر را بررسی می‌کند. در این روش قدرت رابطه بین عامل (متغیر پنهان) و متغیر قابل مشاهده بوسیله بار عاملی نشان داده می‌شود. اگر بار عاملی کمتر از $0/3$ باشد رابطه ضعیف در نظر گرفته می‌شود. بار عاملی بین $0/3$ تا $0/6$ قابل قبول است و اگر بزرگتر از $0/6$ باشد خیلی مطلوب است. برای بررسی معناداری بارهای عاملی از روش بوت استرپ استفاده شده است. نتایج روایی سازه در جدول زیر مشخص است:

جدول 5) خلاصه نتایج بررسی روایی سازه

سازه‌ها	گویه‌ها	بارعاملی	آماره تی
مفهومی	Q01	0/653	7/234
	Q02	0/812	17/893
	Q03	0/770	10/639
مدیریتی	Q04	0/713	15/148
	Q05	0/832	19/968
	Q06	0/813	18/75
شخصی	Q07	0/773	9/078
	Q08	0/671	6/073
	Q09	0/770	16/036
فرصت	Q10	0/799	13/192
	Q11	0/738	11/589
	Q12	0/817	19/148
مبتنی بر روابط	Q13	0/874	42/96
	Q14	0/794	16/132
	Q15	0/783	19/222
انگیزه کارآفرینانه	Q16	0/657	12/75
	Q17	0/773	22/219
	Q18	0/648	9/456
	Q19	0/623	10/019
	Q20	0/172	1/808
	Q21	0/597	9/298
	Q22	0/583	7/955
تاب‌آوری بانوان کارآفرین	Q23	0/618	8/895
	Q24	0/512	9/304
	Q25	0/395	4/014
	Q26	0/721	16/264
	Q27	0/710	14/006
	Q28	0/753	14/794
	Q29	0/792	22/77
	Q30	0/797	19/567
	Q31	0/751	19/558
	Q32	0/682	12/703
	Q33	0/641	9/926
	Q34	0/701	14/945

براساس نتایج روایی سازه مندرج در جدول 5، بار عاملی در تمامی موارد بزرگتر از 0/5 و آماره t نیز از مقدار بحرانی 1/96 بزرگتر است. این نشان می‌دهد همبستگی مناسبی بین متغیرهای

مشاهده‌پذیر با متغیرهای پنهان مربوط به خود وجود دارد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت هر سازه به درستی مورد سنجش قرار گرفته است و با عنایت به یافته‌های حاصل از این مقیاس می‌توان به آزمون فرضیه‌های پژوهش پرداخت.

روایی همگرا: روایی همگرا نشان می‌دهد چقدر متغیرهای یک سازه با همدیگر همراستا هستند. روایی همگرا براساس مدل بیرونی و با محاسبه میانگین واریانس استخراج (AVE) بررسی می‌شود. فورنل و لارکر (1981) معتقدند اگر معیار AVE بالاتر از 0/5 باشد مدل اندازه‌گیری دارای روایی همگرا است. بر اساس جدول زیر، میانگین واریانس استخراج شده (AVE) بزرگتر از 0/5 است بنابراین روایی همگرا وجود دارد.

جدول 6) روایی همگرای سازه‌های پژوهش

روایی همگرا (AVE)	سازه‌های اصلی
0/568	انگیزه کارآفرینانه
0/573	تاب‌آوری بانوان کارآفرین
0/670	مبتنی بر روابط
0/547	شخصی
0/617	فرصت
0/621	مدیریتی
0/559	مفهومی

روایی واگرا: روایی واگرا دیگر معیار سنجش برازش مدل‌های اندازه‌گیری در روش PLS است. روایی واگرا به همبستگی پایین گویه‌های یک متغیر پنهان با سایر متغیرهای پنهان اشاره دارد. ماتریس روایی واگرا در جدول زیر ارائه شده است.

جدول 7) روایی واگرای سازه‌های پژوهش

7	6	5	4	3	2	1	سازه‌های اصلی
						0/754	انگیزه کارآفرینانه (1)
					0/757	0/328	تاب‌آوری بانوان کارآفرین (2)
				0/818	0/297	0/541	روابط (3)
			0/740	0/586	0/344	0/540	شخصی (4)
		0/785	0/307	0/209	0/142	0/358	فرصت (5)
	0/788	0/519	0/671	0/391	0/317	0/429	مدیریتی (6)
0/748	0/450	0/179	0/412	0/515	0/611	0/359	مفهومی (7)

همانگونه که در جدول 7 مشاهده می‌کنید، جذر AVE که برای هر سازه گزارش شده است (قطر اصلی) از همبستگی آن با سایر سازه‌های مدل بیشتر است که این موضوع بیانگر روایی واگرایی قابل قبول برای مدل‌های اندازه‌گیری است.

پایایی ترکیبی: برای سنجش پایایی سازه‌های پژوهش از دو معیار پایایی ترکیبی (CR) و آلفای کرونباخ استفاده می‌شود. میزان این دو معیار برای تمامی سازه‌ها باید بزرگتر از 0/7 باشد، البته پایایی ترکیبی به دلیل اهمیت بیشتر دادن به شاخص‌های با بارعاملی بیشتر، معیار بهتر و معتبرتری نسبت به آلفای کرونباخ به شمار می‌رود که نتایج پایایی در جدول زیر آمده است:

جدول 8) پایایی سازه‌های پژوهش

سازه‌های اصلی	پایایی ترکیبی (CR)	آلفای کرونباخ
انگیزه کارآفرینانه	0/812	0/735
تاب‌آوری بانوان کارآفرین	0/906	0/884
روابط	0/858	0/752
شخصی	0/785	0/783
فرصت	0/828	0/790
مدیریتی	0/830	0/724
مفهومی	0/791	0/713

مطابق با جدول 8، آلفای کرونباخ تمامی متغیرها بزرگتر از 0/7 بوده بنابراین پایایی مورد تأیید است. مقدار پایایی ترکیبی (CR) نیز در تمامی موارد از آستانه 0/7 بزرگتر است بنابراین پایایی سازه‌ها مطلوب است.

برازش مدل

در این بخش برازش مدل مورد بررسی قرار گرفته است. بخش ساختاری مدل بر خلاف مدل‌های اندازه‌گیری، به پرسش‌ها و متغیرهای آشکار مدل کاری ندارد و تنها به متغیرهای پنهان و روابط میان آن‌ها توجه می‌کند. در این پژوهش برازش مدل ساختاری با استفاده از شاخص‌های ضریب تعیین (R^2)، شاخص (Q^2) و شاخص GOF بررسی شده است.

ضریب تعیین

ضریب تعیین (R^2) معیاری است که بیانگر میزان تغییرات هر یک از متغیرهای وابسته مدل است که به وسیله متغیرهای مستقل تبیین می‌شود. هرچه مقدار R^2 مربوط به سازه‌های

درونزای مدل بیشتر باشد، نشان از برازش بهتر مدل است. چین (1998) سه مقدار 0/19، 0/33 و 0/67 را به عنوان مقدار ملاک برای مقادیر ضعیف، متوسط و قوی بودن برازش بخش ساختاری مدل به وسیله معیار ضریب تعیین تعریف کرده است. مقدار ضریب تعیین (R^2) در جدول 9 گزارش شده است.

جدول 9) ضریب تعیین سازه‌های درونزای مدل

سازه‌های اصلی	ضریب تعیین
انگیزه کارآفرینانه	0/789
تاب‌آوری بانوان کارآفرین	0/796

براساس نتایج جدول 9، ضریب تعیین انگیزه کارآفرینانه 0/789 و تاب‌آوری بانوان کارآفرین 0/796 بدست آمد که از 0/67 بزرگتر است. بنابراین ضریب تعیین نشان می‌دهد مدل از قدرت پیش‌بینی بالایی برخوردار است.

شاخص Q^2

معیار استون-گیزر یا شاخص Q^2 قدرت پیش‌بینی مدل را مشخص می‌سازد. برای محاسبه مقدار Q^2 در نرم‌افزار PLS از تکنیک بلایندفولدینگ استفاده می‌شود. بلایندفولدینگ یک تکنیک استفاده مجدد از نمونه است و دو شاخص اصلی را ارائه می‌کند: روایی متقاطع افزونگی (CV-Red) و روایی متقاطع اشتراکی (CV-Com). شاخص استون-گیزر معیاری برای ارزیابی روایی متقاطع در مدل حداقل مجذورات جزئی است. شاخص ضریب تعیین (R^2) دقت پیش‌بینی را مشخص می‌کند و شاخص (Q^2) رابطه‌مند بودن پیش‌بینی را تعیین می‌کند. چنانچه مقدار شاخص استون-گیزر مثبت باشد روایی پیش‌بینی مورد تایید است. در صورتی که مقدار Q^2 در مورد یک سازه درونزا صفر و یا کمتر از صفر شود، نشانگر آن است که روابط بین سازه‌های دیگر مدل و آن سازه درونزا به‌خوبی تبیین نشده است (هیر و همکاران، 2017). مقادیر روایی متقاطع افزونگی و اشتراکی در جدول 10 ارائه شده است.

جدول 10) مقادیر روایی متقاطع افزونگی و اشتراکی

سازه‌های اصلی	روایی متقاطع اشتراکی	روایی متقاطع افزونگی
انگیزه کارآفرینانه	0/162	0/194
تاب‌آوری بانوان کارآفرین	0/200	0/370
روابط	0/339	0/339
شخصی	0/115	0/115
فرصت	0/242	0/242
مدیریتی	0/252	0/252

جدول 10) مقادیر روایی متقاطع افزونگی و اشتراکی

0/147	0/147	مفهومی
-------	-------	--------

همانطور که در **Error! Reference source not found.** 10 قابل مشاهده است، این مقادیر برای تمامی سازه‌های پژوهش مثبت است بنابراین قدرت پیش‌بینی مطلوب برآورد می‌شود.

شاخص GOF

مهمترین شاخص برازش مدل در تکنیک حداقل مجذورات جزئی شاخص GOF است. این شاخص برای بررسی برازش مدل کلی است که هر دو بخش مدل اندازه‌گیری و ساختاری را ارزیابی می‌کند. این شاخص با استفاده از جذر حاصل ضرب «میانگین شاخص R^2 » و «میانگین شاخص‌های افزونگی» محاسبه می‌شود: رابطه (1)

$$GoF = \sqrt{(Communtality) \times (R^2)}$$

شاخص GOF توسط تنهاوس و همکاران (2004) ابداع گردید و طبق **Error! Reference source not found.** محاسبه می‌شود. ونزلس و همکاران (2009) سه مقدار 0/25، 0/01 و 0/36 را به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای Gof معرفی نموده‌اند. بنابراین مقدار نیکویی برازش در این مطالعه برابر است با:

$$0/593 = (Communtality) \text{ میانگین مقادیر شاخص افزونگی}$$

$$0/792 = (R^2) \text{ میانگین مقادیر شاخص ضریب تعیین}$$

$$GoF = \sqrt{0.593 \times 0.792} = 0.686$$

شاخص GOF برابر 0/69 بدست آمده است بنابراین مدل از برازش مطلوبی برخوردار است.

آزمون فرضیه‌ها

در بخش مدل درونی پژوهش (مدل ساختاری) روابط میان سازه‌های اصلی قابل بررسی است. در این پژوهش علاوه بر روابط مستقیم، روابط غیرمستقیم (اثر میانجی‌گری) نیز بررسی شده است.

آزمون روابط مستقیم متغیرهای پژوهش

مطابق با الگوریتم تحلیل داده‌ها در روش PLS، با بررسی ضرایب معناداری (مقادیر تی) هر یک از مسیرها و نیز ضرایب استاندارد شده بارعاملی مربوط به مسیرها، فرضیه‌های پژوهش آزموده می‌شوند که نتایج در جدول زیر آمده است:

جدول 11) خلاصه نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش (روابط مستقیم)

فرضیه‌ها	متغیر مستقل	متغیر وابسته	بارعاملی	آماره t	نتیجه
فرضیه 1	مفهومی	تاب‌آوری بانوان کارآفرین	0/339	4/665	تایید
فرضیه 2	مدیریتی	تاب‌آوری بانوان کارآفرین	0/290	3/833	تایید
فرضیه 3	شخصی	تاب‌آوری بانوان کارآفرین	0/319	4/441	تایید
فرضیه 4	فرصت	تاب‌آوری بانوان کارآفرین	0/230	3/327	تایید
فرضیه 5	روابط	تاب‌آوری بانوان کارآفرین	0/353	5/026	تایید
فرضیه 6	مفهومی	انگیزه کارآفرینانه	0/338	4/738	تایید
فرضیه 7	مدیریتی	انگیزه کارآفرینانه	0/353	4/948	تایید
فرضیه 8	شخصی	انگیزه کارآفرینانه	0/259	3/328	تایید
فرضیه 9	فرصت	انگیزه کارآفرینانه	0/191	2/468	تایید
فرضیه 10	روابط	انگیزه کارآفرینانه	0/343	4/772	تایید
فرضیه 11	انگیزه کارآفرینانه	تاب‌آوری بانوان کارآفرین	0/270	3/086	تایید

براساس جدول 11، با توجه به اینکه ضریب معناداری برای فرضیه‌های اول تا یازدهم بیشتر از 1/96 است، بنابراین در سطح 95 درصد می‌توان این فرضیه‌ها را تایید نمود.

آزمون روابط غیرمستقیم متغیرهای پژوهش

به منظور آزمون معناداری روابط غیرمستقیم (اثر میانجی) متغیرها از آزمون سوبل استفاده گردید که نتایج آن در جدول زیر نمایان است:

جدول 12) خلاصه نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش (روابط غیرمستقیم)

فرضیه‌ها	متغیر مستقل	متغیر وابسته	اثر میانجی	آماره سوبل	نتیجه
فرضیه 12	مفهومی	انگیزه کارآفرینانه	0/091	3/002	تایید
فرضیه 13	مدیریتی	انگیزه کارآفرینانه	0/095	3/228	تایید
فرضیه 14	شخصی	انگیزه کارآفرینانه	0/070	2/580	تایید
فرضیه 15	فرصت	انگیزه کارآفرینانه	0/052	2/015	تایید
فرضیه 16	روابط	انگیزه کارآفرینانه	0/093	3/061	تایید

بر اساس جدول 12، با توجه به اینکه آماره آزمون سوئل برای تمامی فرضیه ها بالاتر از 1/96 است، پس با اطمینان 95٪ فرضیه های 12 الی 16 تایید و در واقع اثر میانجی انگیزه کارآفرینانه در رابطه شایستگی های کارآفرینانه با تاب آوری بانوان کارآفرین تایید می گردد.

بحث و نتیجه گیری

در ادبیات پژوهش، بیشتر به نقش شایستگی های کارآفرینانه بر عملکرد و رشد کسب و کارها پرداخته شده است و نقش چنین شایستگی هایی بر برخی قلمروها که ضامن موفقیت کارآفرینان بویژه بانوان کارآفرین است نادیده گرفته شده است. یکی از این قلمروها، تاب آوری بانوان کارآفرین است که صرفاً برخی مطالعات محدود به بررسی شایستگی های کارآفرینانه بر تاب آوری کارآفرینان پرداخته اند. پژوهش حاضر با توجه به خلاء موجود، تاثیر شایستگی های کارآفرینانه را بر تاب آوری بانوان کارآفرین به صورت تجربی مورد بررسی قرار داد و همچنین به بررسی نقش میانجی انگیزه کارآفرینانه (که علی رغم اهمیت آن، در ادبیات پژوهش نادیده گرفته شده است) پرداخته است. پژوهش حاضر تایید کرد که شایستگی های کارآفرینانه شامل شایستگی های مفهومی، مدیریتی، شخصی، فرصت و مبتنی بر روابط بر تاب آوری بانوان کارآفرین تاثیر مثبتی دارد. این نتایج همراستاست با یافته های کواگرنی (2020) مبنی بر اینکه شایستگی های کارآفرینانه مفهومی، شخصی و فرصت بر تاب آوری بانوان کارآفرین تاثیر مثبتی دارد. البته در پژوهش کواگرنی (2020) ارتباط معنی داری میان شایستگی های مدیریتی و مبتنی بر روابط یافت نشد ولی روابط مذکور در این پژوهش تایید شد. بعلاوه نتایج این پژوهش همراستاست با یافته های سراج و همکاران (2022) که نشان دادند شایستگی های کارآفرینانه (ترکیبی از شایستگی های فرصت، شخصی و مبتنی بر روابط) ارتباط مثبتی با تاب آوری کارآفرینان دارد. یافته های این پژوهش با مطالعه احمد و همکاران (2011)، مبنی بر اینکه شایستگی های مفهومی و شخصی به ارتقای تاب آوری کارآفرینان کمک می نماید، همخوانی دارد. همچنین در حالی که در پژوهش های پیشین همچون میچلمور و رولی (2013)، رابطه معنی داری بین شایستگی های کارآفرینانه مدیریتی و مبتنی بر روابط با رشد کسب و کار کارآفرینان یافت نشد ولی در این پژوهش روابط بین این شایستگی ها با تاب آوری کارآفرینان مورد بررسی و معنی دار تشخیص داده شد.

همچنین پژوهش حاضر تایید کرد که انگیزه کارآفرینانه رابطه میان شایستگی های کارآفرینانه و تاب آوری بانوان کارآفرین را میانجی گری می کند. در واقع نتایج پژوهش حاضر نشان داد بانوان کارآفرینی که دارای شایستگی های کارآفرینانه هستند، برای درگیری در فعالیت های کارآفرینانه

انگیزهٔ بهتری دارند. به عبارت دیگر، بانوان کارآفرینی که واجد شایستگی‌های کارآفرینانه هستند آمادگی بهتری برای کارآفرین شدن و درگیری در چنین فعالیت‌هایی دارند، زیرا شایستگی‌های مذکور سوخت یا انرژی مورد نیاز را برای تبدیل انگیزه به عمل میسر می‌سازد. این نتیجه همراستاست با یافته‌های پژوهش کواگرنی (2020) که نشان داد انگیزهٔ کارآفرینانه ارتباط میان شایستگی‌های مفهومی، مدیریتی، شخصی، فرصت و مبتنی بر روابط و تاب‌آوری بانوان کارآفرین را میانجی‌گری می‌کند. همچنین نتایج این پژوهش با یافته‌های اسماعیل و زین (2015) سازگار است که تأکید نموده‌اند انگیزهٔ کارآفرینانه به شدت وابسته به شایستگی‌های کارآفرینان می‌باشد. بعلاوه پژوهش حاضر تأیید کرد که انگیزهٔ کارآفرینانه بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین تأثیر مثبتی دارد. این نتیجه همراستاست با یافته‌های پژوهش بادزبان و همکاران (2021) مبنی بر اینکه انگیزهٔ کارآفرینانه تاب‌آوری بانوان کارآفرین را ارتقاء می‌بخشد.

پیشنهاد‌های پژوهش

براساس نتایج پژوهش، پیشنهاد‌های زیر مطرح می‌گردد:

1. با توجه به اینکه در پژوهش حاضر، تأثیر مثبت شایستگی‌های کارآفرینانه بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین تأیید شد می‌توان گفت: بانوان کارآفرین می‌بایست از طریق بهره‌مندی از مراکز ارتقاء دهندهٔ شایستگی‌های حرفه‌ای و شرکت در دوره‌هایی همچون تفکر تحلیلی، حل مسئله، مقابله با عدم قطعیت و ریسک شایستگی‌های مفهومی خود را بهبود ببخشند تا آمادگی مقابله با چالش‌های کلیدی کسب و کار از طریق ارائهٔ راهکارهای مناسب را پیدا نمایند. همچنین می‌بایست با شرکت در دوره‌های آموزشی مدیریتی همچون بازاریابی، مدیریت مالی، برنامه‌ریزی و عملیات کسب و کار شایستگی‌های لازم در جهت ایجاد ظرفیت لازم برای بازگشت در مواجهه با مسائل و مشکلات پیدا نمایند. بعلاوه بانوان کارآفرین می‌بایست برای بهبود شایستگی‌های شخصی همچون اعتماد به نفس، خودکارآمدی و نیاز به توفیق از آزمون‌های سنجشی که به این منظور طراحی شده استفاده نمایند و از راهنمای این آزمون‌ها و همچنین مراکز مشاوره جهت ارتقای چنین شایستگی‌های مهمی بهره‌مند گردند. در ارتباط با شایستگی‌های فرصت نیز به بانوان کارآفرین پیشنهاد می‌گردد که با انجام اقدام‌ها و بروز رفتارهایی همچون پویا محیطی، جستجوی اطلاعات، هوشیاری کارآفرینانه، کسب تجربه و بهره‌مندی از شبکه‌های اجتماعی موجبات ارتقای چنین شایستگی‌هایی را فراهم آورند. در نهایت به بانوان کارآفرین توصیه می‌گردد

به منظور ارتقای شایستگی‌های مبتنی بر روابط به شبکه‌سازی و برقراری ارتباط موثر با دیگران بپردازند که جهت دسترسی به منابع مورد نیاز در شرایط بحرانی بسیار حائز اهمیت می‌باشد.

2. با توجه به اینکه تاثیر انگیزه کارآفرینانه بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین و نقش میانجی انگیزه کارآفرینانه تایید شد می‌توان گفت: بانوان کارآفرین می‌بایست واجد شایستگی‌های مختلف کارآفرینانه گردند، زیرا چنین شایستگی‌هایی آن‌ها را برانگیخته می‌نماید تا اطلاعات لازم را در مورد روش‌هایی که می‌توانند تاب‌آور گردند اکتساب نموده و به کار گیرند. بعلاوه چنین شایستگی‌هایی آن‌ها را برانگیخته می‌نماید تا از پیامدهای مثبت توانمندی‌های‌شان جهت مدیریت و کنترل چالش‌ها بهره گیرند.

منابع

- Ahmad, N. H., Ramayah, T., Wilson, C., & Kummerow, L. (2010). Is entrepreneurial competency and business success relationship contingent upon business environment? A study of Malaysian SMEs. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*.
- Ahmad, N. H. (2007). *A cross-cultural study of entrepreneurial competencies and entrepreneurial success in SMEs in Australia and Malaysia* (Doctoral dissertation).
- Ahl, H. (2004). *The scientific reproduction of gender inequality: A discourse analysis of research texts on women's entrepreneurship*. Liber.
- Badzaban, F., Rezaei-Moghaddam, K., & Fatemi, M. (2021). Analysing the individual entrepreneurial resilience of rural women. *Journal of Global Entrepreneurship Research*, 1-14.
- Baum, J. R., Frese, M., & Baron, R. A. (2014). The Psychological Actions and Entrepreneurial Success: An Action Theory Approach. In *The Psychology of Entrepreneurship* (pp. 183-220). Psychology Press.
- Bird, B. (2019). Toward a theory of entrepreneurial competency. In *Seminal ideas for the next twenty-five years of advances* (Vol. 21, pp. 115-131). Emerald Publishing Limited.
- Bullough, A., Renko, M., & Myatt, T. (2014). Danger zone entrepreneurs: The importance of resilience and self-efficacy for entrepreneurial intentions. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 38(3), 473-499.
- Burns, R. A., & Anstey, K. J. (2010). The Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC): Testing the invariance of a uni-dimensional resilience measure that is independent of positive and negative affect. *Personality and Individual Differences*, 48(5), 527-531.
- Fisher, R., Maritz, A., & Lobo, A. (2016). Does individual resilience influence entrepreneurial success? *Academy of Entrepreneurship Journal*, 22(2), 39-53.

- Gianesini, G., Cubico, S., Favretto, G., & Leitão, J. (2018). Entrepreneurial competences: comparing and contrasting models and taxonomies. In *Entrepreneurship and the industry life cycle* (pp. 13-32). Springer, Cham.
- Ismail, V. Y. (2014). The comparison of entrepreneurial competency in woman micro-, small-, and medium-scale entrepreneurs. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *115*, 175-187.
- Joossens, E., Manca, A. R., & Zec, S. (2022). *Measuring and understanding individual resilience across the EU* (No. JRC130485). Joint Research Centre.
- Korber, S., & McNaughton, R. B. (2017). Resilience and entrepreneurship: a systematic literature review. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, *24*(7), 1129-1154.
- Łopatka, A. (2021). Entrepreneurial competencies of women ICT start-up. *Procedia Computer Science*, *192*, 5122-5129.
- Man, T. W., & Lau, T. (2005). The context of entrepreneurship in Hong Kong: An investigation through the patterns of entrepreneurial competencies in contrasting industrial environments. *Journal of small business and Enterprise Development*.
- Minello, I. F., Scherer, L. A., & da Costa Alves, L. (2014). Entrepreneurial competencies and business failure. *International journal of Entrepreneurship*, *18*, 1.
- Mitchelmore, S., & Rowley, J. (2013). Entrepreneurial competencies of women entrepreneurs pursuing business growth. *Journal of small business and enterprise development*, *20*(1), 125-142.
- Montoro-Fernández, E., Cárdenas-Gutiérrez, A. R., & Bernal-Guerrero, A. (2022). Entrepreneurial Resilience: A Case Study on University Students. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *19*(5), 2589.
- Muindi, K., Nassiuma, B. K., Masurel, E., & van Montfort, K. (2020). ENTREPRENEURIAL COMPETENCES AND ENTREPRENEURIAL PERFORMANCE: EMPIRICAL INSIGHTS OF FEMALE ENTREPRENEURS IN KENYA. *Studies and Scientific Researches. Economics Edition*, (32).
- Pasaribu, F., Bulan, T., Muhar, A., & Astuty, W. (2022). Supply chain management of entrepreneurial competence through cultural orientation and cross-cultural competence. *Uncertain Supply Chain Management*, *10*(2), 417-424.
- Ramadani, V. (2015). The woman entrepreneur in Albania: an exploratory study on motivation, problems and success factors. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, *17*(2), 204-221.
- Santoso, S. (2018). Influence of motivation and self-efficacy on entrepreneurial intention to run a business.
- Seraj, A. H. A., Fazal, S. A., & Alshebami, A. S. (2022). Entrepreneurial competency, financial literacy, and sustainable performance—examining the mediating role of entrepreneurial resilience among Saudi entrepreneurs. *Sustainability*, *14*(17), 10689.
- Robb, A. M., & Watson, J. (2012). Gender differences in firm performance: Evidence from new ventures in the United States. *Journal of Business Venturing*, *27*(5), 544-558.

- Savolainen, T., Ikonen, M., & Nurmenniemi, H. (2016, September). Trust and Resilience in Entrepreneurial Perspective: Empirical Findings from the Developments in Entrepreneurs' Stories. In *European Conference on Innovation and Entrepreneurship* (p. 726). Academic Conferences International Limited.
- Sebora, T. C., & Tantiukoskula, S. (2011). Psychological capital and the entrepreneurial intention of college students. *International developments in management research*, 199-220.
- Smith, B., & Morse, E. (2005). Entrepreneurial Competencies: Literature Review and Best Practices, Small Business Policy Branch. *Ottawa: Industry Canada*.
- Tehseen, S., & Ramayah, T. (2015). Entrepreneurial competencies and SMEs business success: The contingent role of external integration. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6(1), 50-50.
- Vacirc; nia, M. J. N., Maria, J. T., & Maria, T. L. F. (2012). Women entrepreneurs: Discussion about their competencies. *African Journal of Business Management*, 6(26), 7694-7704.
- Vopalecky, A., & Durda, L. (2017). Empirical Evidence of Entrepreneurial Competencies and Firm Performance: a Study of Women Entrepreneurs of Nigeria. *International Journal of Entrepreneurial Knowledge*, 5(1), 62-76.
- Vossenber, S. (2013). Women Entrepreneurship Promotion in Developing Countries: What explains the gender gap in entrepreneurship and how to close it. *Maastricht School of Management Working Paper Series*, 8(1), 1-27.
- Wiek, A., Withycombe, L., & Redman, C. L. (2011). Key competencies in sustainability: a reference framework for academic program development. *Sustainability science*, 6(2), 203-218.
- Windle, G., Bennett, K. M., & Noyes, J. (2011). A methodological review of resilience measurement scales. *Health and quality of life outcomes*, 9(1), 1-18.
- Yang, Y., & Danes, S. M. (2015). Resiliency and resilience process of entrepreneurs in new venture creation. *Entrepreneurship Research Journal*, 5(1), 1-30.